

stilistikos (kaip pavyzdį galime nurodyti „Veiksmažodžio“ skyrių, kuriame yra daug sintaksės ir stilistikos dalykų – plg. nefinitinių formų aprašymą).

Jau kur kas sunkiau pateisinti neretą konkrečių morfologinių tyrinėjimų ignoravimą. Literatūros nurodymai, kaip sakoma pratarinėje, suredukuoti iki minimumo (I 5). Tai, žinoma, tiesa, nes pirmojo tomo išnašose nurodomi 26 autoriai, antrojo – 9 (iš viso minimumos 29 autorių pavardės). Įdomu tai, kad didesnė jų pusė yra aiškūs diachronistai (pvz., Bernekeris, Briukneris, Brugmanas, Endzelynas, Frenkelis, Mejė) arba dialektologai. Teoriniai sinchroninės kalbotyros darbai minimi tik 7 autorių. Sinchroninei lietuvių kalbotyrai atstovauja tik J. Jablonskis ir (su tam tikromis išlygomis) Ekblūmas, Kuršaitis, Otremskis. Kažkodėl ignoruojama daug pokarinių tyrinėjimų, kurių ne vieną esame paminėję šioje recenzijoje. Nei iš teiginių, nei iš išnašų nematyti, kad autoriai būtų susipažinę, pvz., su A. Jakulio, A. Jakulienės, E. Jakaitienės diserta-

cijomis arba bent jų autoreferatais. Darbus, pasirodančius jau redaguojant knygą, būtinai reikėtų nurodyti bent korektūrinėse pastabose, ypač jeigu jų teiginiai yra skirtingi.

Šiomis pastabomis jokių būdu nenorėjom sumenkinti tikrai didelio, pasiaukojamo darbo vertės. Norėjosi tikrai parodyti, kad kaip prieš gramatiką, taip ir po jos yra daugybė įdomių reikšmingų problemų, kurių sprendimo negalima atidėlioti *ad kalendas Graecas*. Turint tai galvoje ir mokslo tiesą laikant vertybe, negalima nesidžiaugti, kad šiuo metu, kai recenzuojama gramatika, A. Pakerio, J. Urbalienės, T. Plakunovos ir kitų tyrinėtojų triūso dėka beveik visa fonetikos dalis jau priklauso praeičiai. Ir ateityje hipotezės vienos gimis, kitos mirs, teorijos bus kuriamos ir kritikuojamos ir, judėdamos į priekį, darysis vis paprastesnės, logiškesnės ir grakštesnės, bet, kad ir kaip aukštai iškilusios, šaknimis jos bus visada įaugusios į akademinės mūsų gramatikos dirvą.

A. Girdenis, V. Žulys

Janusz Strutyński, **Polskie nazwy ptaków krajowych** (Polska Akademia Nauk – Oddział w Krakowie, Prace Komisji Językoznawstwa Nr 33), Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 1972, 212 p.

Vienos ar kitos kalbos paukščių pavadinimai neretai pasirenkami tyrinėjimo objektu. Prie temos patrauklumo prisideda, matyt, tai, kad šią leksikos grupę atriboti nuo kitos leksikos nėra jokio vargo. Lenkų kalbos paukščių pavadinimais domėtasi ir anksčiau. Be smulkesnių darbų, skirtų atskirų paukščių pavadinimams, lenkai jau turėjo ir bendresnį darbą, apimantį visų krašto paukščių pavadinimus su jų etimologijos aiškinimais¹. Recenzuojamasis darbas, iš eilės antrasis, nuo pirmojo skiriasi tuo, kad jo autorius yra kalbininkas specialistas, o ne mėgėjas. Krašto paukščiais darbe laikomi visi laukiniai paukščiai, kurie

tik yra pastebėti Lenkijoje. O tokių priskaičiuojamos 358 rūšys (iš jų krašte peri 211). Čia galima priminti, kad T. Ivanauskas, remdamasis iš esmės tokiu pat kriterijumi, prie mūsų krašto paukščių yra priskyres ir aprašęs 295 rūšis².

Be įžangos ir priedų (poros žemėlapių, sutrumpinimų, literatūros sąrašo, pavadinimų išsamių rodyklių), darbą sudaro trys skyriai.

Pirmajame skyriuje pateikiama medžiaga – lenkų kalboje vartojami ar anksčiau vartoti paukščių pavadinimai, rinkti iš senųjų raštų, pradedant XIV a. (čia autoriui darbą žymiai palengvino J. Rostafinskio apdoroti

¹ Z. Wasilewski, *Polskie nazwy ptaków krajowych*. Mianownictwo – słoworody, Warszawa, 1940.

² T. Ivanauskas, *Lietuvos paukščiai*. Antrasis papildytas ir pataisytas leidimas, I–III, Vilnius, 1957–1964.

senieji šaltiniai), iš lenkų tarmių Mažojo atlaso ir Tarmių žodyno fondu, esančių Lenkijos mokslų akademijos kalbotyros institute Krokovoje, iš J. Karlovičiaus tarmių žodyno³ ir iš svarbesnių XVIII–XX a. lenkų ornitologų ir šiaip gamtininkų veikalų. Medžiaga dėstoma pagal ornitologijos sistematiką. Čia vadovaujama lenkų ornitologo J. Sokolovskio veikalu⁴, be to, laikomasi jo vartojamų mokslinių terminų. Atskiro paukščio sinoniminiai pavadinimai skirstomi į tris grupes: bendruosius lenkiškus pavadinimus (iš senosios ir dabartinės kalbos rašytinių šaltinių), tarmėse pažįstamus pavadinimus ir ornitologijos terminais vartotus ar tebevartojamus pavadinimus. Pirmosios ir trečiosios grupelės pavadinimai išdėstomi chronologiškai. Kuria tvarka pateikiami tarmių žodžiai, autorius nepasako, ir tais atvejais, kai tarminių sinonimų yra daug, nėra lengva susirasti rūpimą pavadinimą (patogiausia būtų buvę surašyti alfabetiškai). Pavadinimai duodami dabartine lenkų rašyba. Sutrumpintai nurodomi šaltiniai, tačiau daroma atranka: bendrųjų pavadinimų iš to paties šimtmečio tenurodomas vienas šaltinis, minimi tik tie autoriai, kurių darbuose terminas pasirodė anksčiausiai, tikslią užrašymo vietą šalia turi tik siauriau paplitę tarmių žodžiai (prie kitų pažymėta, kad jie arba visuotinai žinomi, arba apibendrinamai pasakyta, kuriose Lenkijos provincijose pažįstami).

Lenkų kalbos paukščių pavadinimų sutelkimas iš įvairių šaltinių į vieną vietą, jų identifikavimas – tai bene didžiausias knygos autoriaus nuopelnas. Suprantamas dalykas, nėra ko tikėtis, kad čia būtų surinkti visum visi pavadinimai. Turėti bent apytikrį išsamumo vaizdą vis dėlto svarbu. Iš paviršutiniško pasitikrinimo susidaro įspūdis, kad į darbą nepakliuvusių pavadinimų ar jų variantų yra likę nemažai. Palyginus, pavyzdžiui, pateiktus dūminės raudonuodegės – *Phoenicurus ochru-*

ros (Gm.) – pavadinimus (38 p.) su tais, kurie randami vien vadinamajame Varšuvos žodyne (SJP I–VIII 1900–1927), matyti, kad į darbą neįtraukti tarminiai *salaśnik* (SJP VI 13; plg. ir J. Karlovičiaus tarmių žodyno II 61), *kopciuszka* (SJP II 465; darbe tėra sudėtinis terminas *gajówka kopciuszka*) ir šiaip žodžiais ar terminais laikomi *węgielnik* (SJP VII 524, II 465), *kominiarczyk zwyczajny* (SJP II 419, 465); tarp šiam paukšteliai artimos paprastosios raudonuodegės – *Phoenicurus phoenicurus* (L.) – pavadinimų (tame pačiame puslapyje) trūksta *czerwony ogonek* (SJP III 714 t., IV 232) ir *kominiarczyk ogrodowy* (SJP II 419, IV 232); į didžiojo baublio – *Botaurus stellaris* (L.) – pavadinimų sąrašėly (62 p.) nėra patekę *hukał, hukala* (SJP II 61; darbe, tiesa, yra *hukalo*), *hupał, hupała, hupajło* (SJP II 64; tėra *hupało*); ir t. t. Panašių praleidimų dar daugiau ir lengviau galima aptikti, kai gretinama su E. Majeuskio žodynu⁵. Pastarajame papildomai randami, pavyzdžiui, baltojo gandro – *Ciconia ciconia* (L.) – pavadinimai *bociuś, grzechotka, klekotka* ir kt. (II 206), juodojo gandro – *Ciconia nigra* (L.) – pavadinimai *fajstra, szast* (II 207; dėl antrojo plg. ir SJP VI 573), pilkojo garnio – *Ardea cinerea* L. – pavadinimai *rybojad, rybojedz* (II 848), ir t. t. Po kruopštaus kritiško persijojimo bei patikrinimo iš pirminių šaltinių tikriausiai paaiškėtų, kad dalį kitur (ypač E. Majeuskio žodyne) randamų pavadinimų dėl formos iškraipymų, klaidingo priskyrimo ne tam paukščiui ar kitų priežasčių reikėtų atmesti. Net ir atsižvelgus į tai, sunku susilaukyti nuo bendros išvados, kad tam, kuris atei tyje specialiau domėsis vieno ar kito paukščio lenkiškais pavadinimais, nekenktų pasidairyti dar ir kitur, nesitenkinant vien J. Strutinskio rinkiniu, nors šiaip jau labai naudingu.

Antrajame darbo skyriuje (82–116 p.) apžvelgiama lenkų kalbos paukščių pavadinimų kilmė. Pavadinimai čia jau grupuojami

³ J. Karłowicz, Słownik gwar polskich, I–VI, Kraków, 1900–1911.

⁴ J. Sokołowski, Ptaki ziem polskich, I–II, Warszawa, 1958.

⁵ E. Majewski, Słownik nazwisk zoologicznych i botanicznych polskich, I–II, Warszawa, 1889–1894.

pagal kilmę. Skiriamos trys pagrindinės grupės – veldiniai, pačių lenkų dariniai ir skoliniai. Senujų pavadinimų kokių originalių etimologijų kaip ir nėra, etimologijos literatūros išsamumo nesiekiamo, kartais neaišku, kodėl iš kelių esamų aiškinimų nurodomas tik vienas. Kruopščiau pavadinimus nagrinėti gal būtų palankesnės sąlygos, jei tai būtų daroma dėl kiekvieno paukščio atskirai, turint prieš akis visus jo pavadinimus. Dabar, kai aiškinama izoliuotai nuo medžiagos, pateiktos atskirame skyriuje, dalis pavadinimų lieka visai be dėmesio. Kilmės skyriuje, pavyzdžiui, nieko neužsimenama apie pirmajame skyriuje pateiktus pavadinimus (ar pavadinimų variantus) *bus(i)el* (su variantais) „*Ciconia ciconia* (L.)“, *dziopan* „t. p.“, *wosio* „t. p.“, *iwanko* „t. p.“ (nors 110 t. p. yra specialus skyrelis, kuriame apžvelgiami iš žmonių vardų atsiradę pavadinimai), *siast(a)* „*Ciconia nigra* (L.)“ (dar vienas gandro pavadinimas – *klabocian* – kad ir prirašomas (96 p.) šalia *bocian*, tačiau be jokių komentarų, nenurodomi nė ankstesni mėginimai jį paaiškinti); *dzimba* (*dzimbol*) „*Passer domesticus* (L.)“, *szpoc* „t. p.“ (jo nėra tarp skolinių iš vokiečių kalbos 114 t. p.); *filuszka* „*Lullula arborea* (L.)“, *ledwuchna* „t. p.“, *lelaszka* „t. p.“, *suliszka* „t. p.“, *wygońka* „t. p.“ (tad nuošaly palikti bemaž visi liaudiniai miškinio vieversio pavadinimai!); *ger(z)* „*Loxia curvirostra* (L.)“; *kulka* (su *kulczyk*) „*Serinus canaria* (L.)“; *psnerka* „*Anthus trivialis* (L.)“; *strzenagiel* „*Emberiza citrinella* (L.)“ su *cznadel*, (*p*)*sternal* ir daugeliu kitų variantų (95 t. p. tenkinamasi vien norminio *trznadel* ankstesnių dviejų aiškinimų atpasakojimu, lyg labiau linkstant laikyti ne onomatopėjiniu žodžiu, o sieti su *ściern* „ražai, ražiena“, tačiau toliau, 147 p., jis kvalifikuojamas pagal pirmąjį aiškinimą); ir t. t. Kai apžvelgiama ne visa turima medžiaga, bendras lenkų kalbos paukščių pavadinimų kilmės vaizdas, suprantama, negali būti labai išsamus ir tikslus.

Lenkiškų paukščių pavadinimų, paveldėtų iš proslavių epochos, J. Strutinskis priskaičiuoja 62. A. Briukneris tokių pavadinimų

savo etimologijos žodyne (119 p.) išvardijęs 56 (reikia pridurti, kad kitas galėtų sakyti tą gana miglotą A. Briuknerio sąrašą esant trejetu pavadinimų didesnį), o dešimtmečiu vėliau T. Lėras–Splavinskis prie proslaviškųjų skyres tik tai 31 pavadinimą.

Iš tų 62 pavadinimų bendrosios indoeuropiečių epochos veldiniais laikomi 7: *cietczew*, *drozd*, *gęś*, *kos* (čia galima pasiremti tik tai vieninteliu artimu juodojo strazdo pavadinimu už slavų ribų – gr. *κόψυχος*), *orzel*, *sowa* ir *żuraw*. Prie le. *sowa* artimiausių gimnainių (jie pradžioje turi **k̑*-) nereikėtų pripainioti lie. *kóvas*, *naktikova(s)* (net jeigu ir laikomasi pažiūros, kad, pavyzdžiui, lie. *šaukti* ir *kaũkti* galiausiai yra tos pačios šaknies žodžiai). Juk pačių lenkų *kaw(k)a* ne čia duodamas, o nukeliamas (tame pačiame 87 p.) prie baltų-slavų epochos žodžių, kur šalia prirašytas lie. *kóva(s)* iš tiesų tinka tiek savo fonetika, tiek ir reikšme. Jeigu būtų atsižvelgiama į formalaus atitikimo tikslumą, iš suminėtų 7 pavadinimų *orzel* (dėl kamieno *-l-*) ir gal dar *żuraw* (nors čia savo sandara artimas ir lo. *grūs*) tiktų laikyti ir baltų-slavų naujovėmis⁶.

Iš baltų-slavų epochos paveldėtų pavadinimų darbe nurodoma 16: *czeczotka*, *dudek*, *gągoł* (sen. *gogol*), *gżegżółka*, *jarząb(ek)*, *kawka*, *kielc*, *kulik*, *lelek*, *nur(ek)* (tik tai ne jį, o le. *nor* pirmiausia reikėtų sieti su lie. *nāras*), *przepiórka*, (sen.) *śląka*, *sroka*, *wrona* (plg. ir sen. *wron*), *wróbel*, *żolna* (pastarojo atitikmenis iš baltų kalbų reikėtų rašyti: lie. *gilnà* „dzieciol czarny, Dryocopus martius (L.)“, la. *dziłna*). Dalies šių pavadinimų išimtinė giminystė su baltų paukščių pavadinimais abejotina. Tai tinka pasakyti, pavyzdžiui, dėl *jarząb(ek)*, (be to, šiuo atveju galima abejoti ir dėl paties giminystės ryšio su baltų žodžiais, kaip tai daro

⁶ Remdamasis R. Trautmano žodynu, šitaip tuos du žodžius traktuoja F. Slavskis, žr. F. Sławski, *Lexikalische Neuerungen im Baltisch-Slavischen*, – Donum Balticum. To Professor Christian S. Stang... Edited by Velta Rūķe–Draviņa, Stockholm, 1970, 502 t.

E. Frenkelis savo etimologijos žodyne s. v. *jerubē*), *sroka* (net palikus nuošaly reikšme ir forma tolimesnius giminaičius kitose indoeuropiečių kalbose, lieka s. i. *šārikā* „Gracula religiosa L.“, kartais minima kaip „indiška šarka“), *wróbel* (fonetiškai jį netgi paprasčiau sieti su gr. ῥόβιλλος < *Fρόβιλλος, negu su lietuvių ir latvių žvirblio pavadinimais), gal dar *wrona* (plg. toch. B *wrauṅa* „t. p.“). Net dėl le. *czeczotka* „čimčiakas, Carduelis flammea (L.)“ ir lie. *kekūtis* „ankstyvoji pečialinda, Phylloscopus trochilus L.“, *kikūtis* „perkūno oželis, Capella gallinago (L.)“ ar le. *dudek* ir lie. *dudūkas* (jau nekalbant apie lie. *dudūtis* ar sen. lie. *dūkas* „baublys“) nėra jokios garantijos, kad jie būtų kadaise baltų-slavų pasidaryto vieno bendro pavadinimo tęsiniai. Aišku tik tiek, kad jie remiasi labai panašiu paukščio garso mėgdžiojimu. Ir atvirkščiai, galima būtų pasvarstyti, ar vieną kitą pavadinimą, priskirtą kitoms grupėms, nevertėtų perkelti prie baltų-slavų bendrybių. Le. *słowik*, pavyzdžiui, priskirtas (93 p.) prie vieniems slavams pažįstamų pavadinimų, laikantis, matyt, nuomonės, kad pr. *salowis* yra slavizmas. Tačiau prūsų žodžio formą lengviau suprasti, kai jis laikomas (kartu su J. Endzelynu, K. Būga, M. Fasmeriu) indigeniu žodžiu. (Ta pačia proga reikia pridėti, kad prie *słowik* prirašytas neva tos pačios šaknies „lot. *solus* ‘siwy’“ visai neįmanomas; gal tai la. *sal̥ns* „širmas“ bet etimologiškai jis čia netiktų). Tarp vien lenkų kalboje žinomų žodžių minimas pelėdos pavadinimas *wyk* (101 p.) savo forma ir reikšme sutampa su lie. (ret.) *ūkas*. Jeigu le. *gawron* (91 p.) galiausiai būtų iš sl. **ka(vo)-vornъ*, kaip galvojo V. Machekas, šis pavadinimas irgi galėtų būti priskirtas prie baltų-slavų žodžių.

Proslavių dariniais ar skoliniais darbe laikomi 39 pavadinimai. Ir šios grupės ribos, suprantama, yra gana reliatyvios. Autorius, gaila, beveik niekur nenurodo kitų slavų kalbų atitikmenų. Dalį šios grupės pavadinimų — pavyzdžiui, *cyranka*, *kruk*, *kuropatwa* — kalbininkai kartais tiksliau kvalifikuoja kaip

šiaurės slavų žodžius⁷. Maždaug tokios pat geografijos žodžių (pažįstamų ne tik vakarų slavų, bet iš dalies ir rytų) pasitaiko rasti ir toliau apžvelgiamoje vakarų slavų specifinių pavadinimų grupėje, plg. 98 p. *kwiczol* (*kwiczal*, *kwiczal*)⁸. Panašiai išplitęs le. *kraska* „žalvarnis, Coracias garrulus L.“ nukeltas dar kitur, prie pačių lenkų darinių (105, 144 p.), nors yra žinomi tos pačios reikšmės ir formos (iš šiaur. sl. **krasъka*) slov. trm. *kráska*, č. (ret.) *kraska*, r. trm., ukr. trm. *кpácka*⁹. Abejotinas le. *bąk* „Botaurus stellaris (L.)“ proslaviškumas — visai identiškos fonetikos (su antriniu nosiniu šaknyje), darybos ir reikšmės žodžių kitose slavų kalbose lyg ir nėra; lie. *būkas* „t. p.“ formaliai sutampa su le. *byk* „jautis“; gal geresni pretendentai į to paukščio proslaviško pavadinimo tęsėjus galėtų būti s.-ch. *бѣкѣ* (šalia *бѣкаваѣ*), slov., č. *bukač* (plg. sen. le. *bąkacz*). Iš lenkų paukščių pavadinimų, turinčių teisę į proslavių laikų grupę, galima priminti le. *gluszec* „kurtinys, Tetrao urogallus L.“ (iš to paties sl. **glušъcb* dar yra č. *hlušec*, ukr. *злушѣць*, br. *злушѣц*; kitą paukštį žymi s.-ch. *злѣуаѣ*, slov. *glúšec*) — jis kažkodėl teliečiamas tiktai paskutiniame darbo skyriuje kaip pačių lenkų ornitologijos terminas, pasirodęs XVI a. (118, 143 p.). Darbe visai neaiškinamas le. (ret.) *galka* „kuosa, Coloeus monedula L.“, jei nėra paskolintas iš gretimų rytų slavų, gal irgi iš bėdos tiktų į šią grupę, nors dabartiniai šios šaknies (veikiausiai onomatopėjinės) pavadinimai nėra vienodos darybos, plg. r., br., ukr. *гáлка*, (sen.) r., bulg. *гáлуца* „t. p.“, s.-ch. *гáлуца* „kalnų, Alpių

⁷ W. Budziszewska, Słowiańskie słownictwo dotyczące przyrody żywej, Wrocław—Warszawa—Kraków, 1965, 119, 101, 115 t.; F. Sławski, Słownik etymologiczny języka polskiego, I, Kraków, 1952—1956, 111; III, Kraków, 1966—1969, 172, 407 t.

⁸ Iš jo yra tos pačios reikšmės lie. (ret.) *kwiečiōlē*, žr. Baltistica II (1966) 79 (22 išn.).

⁹ F. Sławski, Słownik etymologiczny języka polskiego, III, Kraków, 1966—1969, 63 t.

kuosa“, *zànuh* „varnas“. Proslavių grupės pavadinimų pasirinktos etimologijos ne visada yra pačios gerosios. Pavyzdžiui, le. *wilga* „volungė, Oriolus oriolus (L)“ siejimas su *wilgoć* „drėgmė“, *wilgotny* „drėgnas“ (94 p.) labai primena liaudies etimologiją (nors autorius, matyt, čia eina A. Briuknerio pėdomis). Didelis fonetinis įvairavimas – plg. le. *wilga*, *wywilga*, *wywiolga*, *wiewielgo*, *wyliga* ir kt., č. (sen., trm.), slov. *vlha*, ukr. (ву)вільга, r. *иволга*, slov. *volga*, *volgec* – veikiau verčia dėtis prie tų, kurie čia įžiūri onomatopėjinės prigimties pavadinimą, giminišką su le. *wolać* „šaukti, rėkti“, la. *valuōda* „kalba“ ir kt.; šitaip atveriamas kelias tolesnei giminystei su to paties paukščio pavadinimais kitose indoeuropiečių kalbose, plg. lie. *vólungė* (*volungė*), la. *vāluōdze* (*valuōdze*), v. v. a. wit(t)*ewal* ir kt. Dėl le. *kuropatwa* kilmės pirmiausia pateikiamas V. Macheko aiškinimas (95 p.), pagal kurį pirmojo sando šaknis esanti bendra su „słowac. *kurit* ‘biec’, lit. *kuriù* ‘biec’, lac. *curro* ‘biec’“ (turėtų būti: slowac. – *kúrit* ‘biec’, lit. *kuriù* ‘biegnė’, lac. *curro* ‘biegnė’). Šitoks aiškinimas jau vien todėl mažai patikimas, kad pats bėgimo reikšmės veiksmazodžių, giminiškų su lo. *curro*, *-ere*, buvimas baltų ir slavų kalbose daugiau negu abejotinas; nurodyti slovākų ir lietuvių veiksmazodžiai nė tarpusavy veikiausiai nėra susiję, o jų bėgimo reikšmė – antrinė¹⁰.

Vakarų slavų leksikos skyrelyje apžvelgiama 16 pavadinimų. Surašant šalia le. *bocian* kitų slavų kalbų pavadinimus (p. 96), lužičėnų žemaičių faktai priskirti aukštaičiams ir atvirkščiai, be to, nenurodyta, kad yra č. trm. (mor.) *bocán* (*bocan* ir kt.), r. (ret.) *бат(ь)ян* (*бачан* ir kt.). Minint, kad le. *gil* (*giel*) paskolintas ukrainų ir baltarusių (97 p.), tikrų dar pridėti r. *гиль*, *гель* (XVII a.)¹¹. Prie le. *sapak* prirašytas lie. *spakas* yra korektūros klaida vietoj

¹⁰ E. Fraenkel, LEW 319 (s. v. *kùrti* 3).

¹¹ S. Kochman, Polsko-rosyjskie kontakty językowe w zakresie słownictwa w XVII wieku, Wrocław – Warszawa – Kraków, 1967, 51.

špōkas; ji perimta iš V. Macheko etimologijos žodyno.

Pačioje lenkų kalboje susidarę pavadinimai skirstomi pagal nominacijos principus (iš dalies to žiūrėta, kalbant ir apie ankstesnių grupių pavadinimus). Viso skyriaus gale eina skolinių apžvalga. Jie grupuojami pagal kalbas, iš kurių skolinta. Apie lituanizmų buvimą neužsimenama. Iš to, žinoma, klaidinga būtų pasidaryti išvada, kad į lenkų kalbą iš tikrųjų nėra patekę nė vieno paukščio pavadinimo iš lietuvių kalbos. Keletą tokių skolinių – tiesa, palyginti siaurai tepaplitusių farmybių – galima rasti vien T. Zdancevičiaus Seinų apylinkių lituanizmų sąrašuose, būtent: *ćicilvík*, plg. lie. *tilvikas*¹² (lenkų žodžio tikruoju šaltiniu laikytinas reduplikuotinis lie. *titilvikas*, dzūkų tariamas [*cicilvikas*], veikiausiai einantis *Tringa ochropus* L. pavadinimu), *kniwa* „pempė“ iš lie. *knývė* (*knyvė*), *peleda*||*pileda* iš lie. *pelėda*, *špig'uc* „nykštukas“ (šaltinis nenurodytas) ir *čarlap'ej* „kuoduotasis vieversys“¹³ (pastarojo lietuviškumas, kol nesurastas šaltinis, dar nėra visiškai tikras dalykas).

Trečiajame ir kartu paskutiniame knygos skyriuje apžvelgiama lenkų ornitologijos terminų raida. Pradžioje nurodoma, kurie nauji pavadinimai papildomai pasirodo lenkų senuosiuose raštuose kiekvieną amžių. Prie 78 veldinių iš ankstesnių epochų iš viso nuo raštų pradžios iki XVII a. pabaigos prisideda 94 nauji pačių lenkų pavadinimai ar skoliniai. Tikrų mokslinių ornitologijos terminų kūrimo pradžia Lenkijoje susijusi su gamtininko K. Kliuko vardu (XVIII a. pab.). Jo paukščių pavadinimai – dvižodžiai, kaip ir Linėjaus nomenklatūroje, nors tai ir nebuvo vergiški vertiniai. Dvinariai buvo ir B. Jundzilo (XIX a. pradž.) pavadinimai. Tiek pačiai zoologijai, tiek ir jos terminologijai jis, apskritai, nieko nauja nedavęs. Šitokia chronologine eile autorius apžvelgia ir kitų žymesnių XIX

¹² T. Zdancewicz, – ABSI I (1964) 232.

¹³ T. Zdancewicz, – LP VIII (1960) 342, 346, 350, 337.

a. lenkų ornitologų ir šiaip gamtininkų ornitologijos terminų kūrimo principus. Ilgainiui imanti vis stiprėti tendencija vietoj neologizmų įsivesti pavadinimus iš senosios ar liaudies kalbos. Griežčiausiai naujuoju keliu pasukęs ornitologas V. Tačanovskis¹⁴, kurio daugumas lenkiškų paukščių pavadinimų – vienanariai, o svarbiausi jų šaltiniai – senoji lenkų kalba, rinkiniai ankstesnių gamtininkų terminai ir tarmės. Dvinarių pavadinimų diferenciniu nariu eina tik būdvardis (anksčiau pavadinimu dažnai būdavo ir dviejų daiktavardžių junginys). Į lotyniškų terminų sandarą neatsižvelgiama. Tokia lenkiška ornitologijos nomenklatūra, nors nebūdama perdėm nuosekli bei vieninga, iš esmės yra išsilaikiusi iki

¹⁴ W. Tačanowski, Ptaki krajowe, I-II, W Krakowie, 1882.

Т. Ф. Сцяшковиц, Матэрыялы да слоўніка гродзенскай вобласці, Мінск 1972, 620 р.

Baltarusių dialektologai, išleidę savo tarmių atlasą¹, reikšmingą ir baltų-slavų kalbinių ryšių problemai, taip pat tarmių chrestomatiją ir jų bruožus² ir paskelbę labai svarbias lingvistinės geografijos studijas³, sparčiais tempais pradėjo kaupti medžiagą tarmiams žodynams, juos rengti ir publikuoti. 1971 m. BTSR MA J. Kolaso Kalbotyros institutas parengė 3972 klausimų „Baltarusių kalbos leksinio atlaso medžiagos rinkimo instrukciją“⁴, apimančią 57 temas. Pagal šią

¹ Дыялекталагічны атлас беларускай мовы, I, Мінск, 1963, 388 р.; II, 970 р.

² Хрэстаматыя па беларускай дыялекталогіі, Мінск, 1962, 350 р.; Нарысы па беларускай дыялекталогіі, Мінск, 1964, 415 р.

³ Лінгвістычная геаграфія і групоўка беларускіх гаворак, I, Мінск, 1968, 318 р.; II, 1969, 80 žemėlapių.

⁴ Інструкцыя па збіранню матэрыялаў для складання лексічнага атласа беларускай мовы, Мінск, 1971.

šių dienų. Joje dabar vartojami 243 daiktavardžiai (jų pakanka 358 rūšims pavadinti, nes į talką ateina tipo *sowa biala*, *sowa blotna*, *sowa uralaska*, *sowa uszata* ir t. t. deriniai). Iš jų 65 (26,7%) – tai tų epochų veldiniai, kai dar nebuvo atskiros lenkų kalbos, 32 (13,3%) – skoliniai, likusieji 146 (60%) esą pačių lenkų dariniai. Detaliau visa tai parodoma toliau (142–147 p.) pateiktoje lentelėje, kurioje alfabetiškai surašyti visi 243 pavadinimai ir prie kiekvieno pažymėta chronologija bei kilmės pobūdis (garsų mėgdžiojimas, plunksnų spalva, skolinimas ir pan.) Tie pavadinimų aiškinimo trūkumai, kurių pasitaiko antrajame darbo skyriuje, šiek tiek lemia, suprantamas dalykas, ir šioje lentelėje randamų charakteristikų tikslumą.

V. Urbutis

instrukciją sparčiai renkami visų baltarusių tarmių leksikos turtai. 1968–1971 m. m. išleista reikšmingos medžiagos Poliesės tarmių žodynui⁵, 1970 m. išspausdintas rankraštyje ilgai gulėjęs vertingas I. Belkevičiaus Mogiliovo srities rytinio masyvo tarmių žodynas⁶, P. Sciacko dialektologiniai žodynėliai⁷, autorių kolektyvo medžiaga Minsko – Molodečno tarmių žodynui⁸. O 1972 m. T. Sciaškovič paskelbė stambų leidinį „Medžiaga Gardino tarmių žodynui“. Jame pateikiama netoli 10 tūkstančių tarmių žodžių su sakiniais, užrašytais

⁵ Лексика Полесья (матэрыялы для полесского диалектного словаря), Москва, 1968, 476 р.; Лексика Палесся ў прасторы і часе, Мінск, 1971.

⁶ І. К. Бялкевіч, Краёвы слоўнік ўсходняй Магілёўшчыны, Мінск, 1970, 510 р.

⁷ П. У. Сцяцко, Народная лексіка, Мінск, 1970, 176 р.; яго же, Дыялектны слоўнік, Мінск, 1970, 184 р.

⁸ Матэрыялы для слоўніка Мінска-Маладзечанскіх гаворак, Мінск, 1970, 172 р.